

hints: About buying drawing instruments**keywords:** Drawing Instruments, Compasses, Van Pelt

Verzamelobject: tekeninstrumenten

Eerste tekeninstrument

De eerste aanzet tot een verzameling is soms vrij willekeurig. Bijvoorbeeld, bij het opruimen treft men een oude passerdoos aan uit de eigen studietijd. Of er wordt tegen een zeer aantrekkelijke prijs een fraai tekeninstrument aangeboden dat men met enige nostalgische gevoelens koopt.

Wanneer men – weer bij toeval – in staat is een tweede exemplaar te verkrijgen, kan dat het begin zijn van een verzameling. Bij gelegenheid kijkt men uit naar vergelijkbare zaken; hoe ze er uit zien, wat ze kosten.

Hoewel vroeger vrijwel elke student, zeker die in de technische sector, over een passerdoos moest beschikken, blijkt dat er – naar verhouding – niet veel aanbod is van tekengereedschap. Toch komt men met enige regelmaat passers en passerdozen tegen op rommelmarkten, verzamelbeurzen en bij antiquairs.

Het kopen van een passerdoos

Besluit men om wat gericht naar tekeninstrumenten uit te kijken, dan is het goed te weten waar op gelet moet worden. Beperken we ons voorlopig tot passerdozen, dat zijn mogelijk de volgende tips van nut.

Bekijk - vóór het kopen - de passerdoos met zijn onderdelen zorgvuldig:

- Vallen de diverse onderdelen goed in hun uitsparingen.

Let op: door de fabrikant wordt de inzetpasser vaak/meestal weggelegd met het inzetstuk 'stalen punt'. Het inzetstuk 'potloodstift' heeft dan zijn eigen uitsparing. Het kleine 'sleuteltje' t.b.v. de kopschroeven is soms niet meer dan een plat stukje staal, en heeft een onopvallend opberggleufje, waardoor men het soms niet meteen mist.

- Controleer of de inzetstukken en het verlengstuk in de daarvoor bedoelde inzetpasser passen.
- Lijken de grepen van trekpenen en bijvoorbeeld nullenpasser qua uitvoering bij elkaar te horen?

De inzetpasser en de bijbehorende inzetstukken in oudere passerdozen zijn veelal gemerkt met dezelfde cijfers, centerpuntjes, streepjes, of dergelijke. De Nederlandse passermakers *Van Pelt, Breda* voorzien de onderdelen van een nummer. Inzetpasser, en **alle** inzetstukken zijn voorzien van hetzelfde nummer. Zie ook afbeelding 1.

Let op: als er twee of meer trekpenen zijn, is er - met name bij de franse passers, maar ook de oudere Riefler's - soms één met een afwijkende

(afschroefbare!) steel. Na het afschroeven wordt een prikker zichtbaar.

Tip

De beste methode om bovenstaande punten te controleren is, de gehele inhoud er uit te nemen en de onderdelen er stuk voor stuk weer in te leggen. Echter, niet elke verkoper zal die handelwijze waarderen. Maak hem duidelijk dat je een geïnteresseerde verzamelaar bent, en vraag toestemming om te controleren of een passerdoos compleet is. Is hij te goeder trouw (!), dan zal dit zeker niet geweigerd worden. De zekerste methode is:

- Verwijder alle onderdelen. Doorgaans worden inzetpassers weggelegd met naaldinzet.
- Pas de inzetstukken stuk voor stuk in de daarvoor bestemde inzetpasser (soms zijn paarnummers of andere kenmerken aangebracht).

afb. 1 – potloodstifthouder-inzet genummerd 169 (Van Pelt, Breda)

- Leg onderdeel voor onderdeel in de daarvoor bestemde ruimte.
- Kijk of de onderdelen qua stijl en uitvoering bij elkaar passen (met name de steel van trekpenen kunnen wel 'afwijkend' van vorm zijn, bijvoorbeeld omdat er bij één ervan een prikker aanwezig is).

Reken er niet op, dat een incomplete passerdoos ooit met de juiste onderdelen kan worden aangevuld. In het verleden werden de onderdelen op elkaar pas gemaakt. Ook gaat het vrijwel altijd om dezelfde missende onderdelen en is de kans uiterst klein die er later bij te vinden. Toch kan de aankoop van zo'n passerdoos aantrekkelijk zijn omdat:

- de uitvoering zeer bijzonder is,
- de aanwezige onderdelen van uitzonderlijke kwaliteit zijn,
- de onderdelen en/of de doos zijn voorzien van de naam van een gewild maker,
- een of meer onderdelen zich lenen tot een deelverzameling, bijvoorbeeld een verzameling trekpenen of nullenpassers.

Aankoopbedrag

De hoogte van de vraagprijs en het uiteindelijke bedrag dat men moet betalen zijn zeer afhankelijk en hangt af van:

- het inkoopbedrag van de verkoper,
- de gehanteerde winstmarge,
- de getoonde belangstelling van de koper (kan zowel positief als negatief uitpakken!),
- de momentele relatie verkoper - aspirant koper (kan eveneens positief of negatief uitpakken),
- de bekendheid van de verkoper met het verzamelitem 'passerdozen',
- het idee van de verkoper iets bijzonders of juist iets minder interessants aan te bieden.

Daarentegen is het bedrag dat je er voor wilt geven afhankelijk van:

- de staat van de passerdoos,
- het idee iets bijzonders te zien, of een stuk dat men nog in de verzameling mist,
- stemming (vakantiegevoel, lang gezocht en tenslotte toch iets willen kopen, enz.),
- financiële ruimte.

Worden er meerdere passerdozen aangeboden, die incompleet zijn of verkeerde passerdelen bevatten? Probeer geen passerdelen te ruilen; handelaren zien dat niet graag. Maar... de verkoper heeft belang bij een hoge omzetsnelheid; probeer voor een schappelijke totaalprijs alle min of meer interessante dozen te kopen!

Catalogi

Harrie

Wie heeft welke catalogus?

Héél lang geleden is er tijdens een jaarvergadering afgesproken om gegevensbronnen te inventariseren. Dat wil zeggen dat de Kringleden de in hun bezit zijnde gebruikershandleidingen en andere info over rekenlinialen op papier zouden zetten en doorgeven aan Jaap. (Ik herinner me dat Jaap eens aangaf niet zo tevreden te zijn over de voortgang van een en ander.)

In het bijzonder als het gaat om rekenlinialen en tekengereedschap blijken catalogi een rijke bron van informatie te verschaffen. Daarom doe ik graag een beroep op de medewerking van de leden van onze Kring de in hun bezit zijnde catalogi door te geven. Deze kunnen dan in een lijst worden opgenomen.

En dan?

Voorstel: De lijst waarin de in ons bezit zijnde catalogi zijn vermeld kan door Kringleden worden bekeken. Zo nodig kan daarna door elk Kringlid een **gerichte vraag** worden gesteld, waarvan de verwachting is dat die uit de betreffende catalogus kan worden beantwoord. Soms gaat het om kwetsbare boekwerken, waarvan het zeker niet de bedoeling is ze uit te lenen!

Onderstaande lijst bevat – als voorbeeld en begin – de in mijn bezit zijnde catalogi.

<i>firma</i>	<i>titel</i>	<i>jaar</i>	<i>pag.</i>	<i>opmerkingen</i>
Wichmann, Gebr.	Haupt-Katalog Zeichengeräte, Vermessungs-Instrumente	20. Ausgabe	778	Kantoor-, School-, Schrijf- en Teekenbehoeften
Simons & Co., Ph.	Prijscourant van -	1894	119	kantoorbenodigheden
Schiller, Otto	Hauptkatalog	V.Ausgabe, 1969	704	o.a. reken- en tekeninstrumenten van div. gerenomeerde merken
Ahrend & Zoon	Prijscourant Teekenmaterialen	No. 22	192+8 0	o.a. reken- en tekeninstrumenten
Keufel & Esser Co.	Catalogue of -	37 th ed. 1927	548	o.a. reken- en tekeninstrumenten

Jaar van uitgave

Het jaar waarin de catalogi zijn uitgegeven is – uiteraard – van belang, maar wordt niet altijd daarin aangegeven. Wie kan bij de catalogus van Wichmann 20. Ausgabe en die van Ahrend No. 22 het juiste jaar aangeven?

Oproep: Vul bovenstaand lijstje aan met de gegevens van uw catalogi

en stuur het resultaat naar de redactie!

Een mooi uitziende passerdoos

Eerste indruk

afbeelding 2 – Een mooie en complete passerdoos?

De eerste indruk van de passerdoos met inhoud: De vakken zijn alle gevuld, alleen het kopschroeven-sleuteltje ontbreekt. De 'Hollandse kop' wijst, naast andere kenmerken zoals uitvoering van de trekpen en de potloodstifthouder-inzet, op een Nederlands fabriek. De cassette is in redelijke conditie, op de bovenzijde, rechts-onder de indruk 1924/2 (? Simons?).

Bij nadere beschouwing

De kopschroeven van inzetpasser en steekpasser – maar ook de ronde zeskantkoppen – verschillen iets van vorm en afmeting. Bij de inzetpasser wijkt de vormgeving van de stalen pen-inzet af van de vaste punt. De geleidepen van trekpen en inzettrekpen zijn niet aan de zelfde zijde ten opzichte van de

stelschroef aangebracht. De trekpen, evenals het stiftenkokertje, ligt in een te ruime (?) inlegruimte. De afwerking (versiersel) van trekpen-inzet en potloodstifthouder-inzet verschillen. De stelschroef van de trekpeninzet ontbreekt.

De inzet-stukken

De doorn is pentagonaal, type 'huisje', wat in Nederland veel werd toegepast. De inzetpasser is gemerkt '22'. De stalen pen-inzet past niet goed (te ruim) en is iets te kort. De trekpen-inzet (gemarct met een centerpunt) en de potloodstifthouder-inzet (geen merkteken) passen niet, beide doorns passen veel te ruim en sluiten niet mooi aan bij de inzetpasser. De stifthouder klemt de potloodstift niet meer, en is bovenin afgestopt met een houten pennetje.

Conclusie

De inhoud van de passerdoos blijkt uit een verzameling bij elkaar gezochte, maar niet bij elkaar passende onderdelen te bestaan.

Dat van enige opzet om de inhoud compleet te doen lijken sprake is, blijkt uit het afstoppen van de potloodstifthouder en uit een los stukje latoenkoper dat de te grote speling van de doorn moest opheffen.

Helaas is de afbeelding uit de catalogus van Simons (zie afb. 3) niet duidelijk genoeg om een vergelijking te maken met de hierboven afgebeelde passerdoos.

De ervaring leert....

dat bij gerichte vragen over de inhoud van met name passerdozen, handelaren vaak aangeven 'geen verstand' te hebben van passerdozen en/of deze hebben aangekocht in de staat waarin ze zich bevinden. Soms is dat inderdaad het geval. Maar bij nadere kennismaking en voorzichtig informeren blijken de verkopers zeer creatief te zijn in het aanvullen van incomplete passerdozen of aantrekkelijker maken met extra's, zoals gradenbogen losse passers, en dergelijke.

Ph. Simons & Co., 's-Gravenhage.

PASSERDOOZEN.

3e kwaliteit in étal met zwart papier overtrokken, rood fluweel van binnen.

N ^o . 39. Passer, met trekpen en liniaal (5 stuks) en verpotje	f 0.65
.. 50 Passer met trekpen (3 stuks) en verpotje	1.—

2e kwaliteit in étal met zwart papier overtrokken, zwart fluweel van binnen.

N ^o . 151. Passer met potloodhouder en trekpen (3 stuks)	f 1.20
.. 152. Dito, met afzonderlijke trekpen (4 stuks)	1.50

1e kwaliteit in zwartlederen étal.

N ^o . 1016/0. 4 stuks koper	f 2.25
.. 1016/1. 5 " " " "	3.—
.. 1924/0. Passer m. trekpen en potloodhouder	2.25
Inhoud van 152-1016/0 en 1924/1.	
.. 1924/1. dito met afzonderlijke trekpen	2.65
.. 1924/1 1/2, als 1924/1 maar met orleopassier	4.—
Inhoud van 1016/1.	
.. 1924 8. Passer m. trekpen, potloodhouder en verlengstuk, vaste passer en trekpen	3.75
.. 1924 5. dito met orleopassier.	5.—
Inhoud van 1924/5.	

} RONDE KOPPEN, KOPER.

Buiten bovengesemde soorten, leveren wij alle Passerdozen tegen zeer concurrerende prijzen, zelfs goedkooper dan uit het buitenland.

afbeelding 3 – Pagina 86 uit 'Nieuwe Prijscourant van Ph. Simons & Co – 's Gravenhage, 1894.